

G. Hammenshainb.

Erling Hammershaimb

3. marts 1904 – 8. febr. 1994

Af Benedikt Otzen

Den generation af universitetslærere, der i 1930'erne og 40'erne byggede institutionen Aarhus Universitet op, har med Erling Hammershaimb, der døde i februar i år få uger før sin 90-årsdag, mistet sin sidste markante skikkelse. Da Erling Hammershaimb i 1942 kom til Aarhus som docent i Gammeltestamentlig Eksegese, dannede han sammen med Johannes Munck det første teologiske lærerkollegium. Da fakultetet i 1992 kunne fejre 50-års jubilæum, var han den eneste, der var tilbage af den første generation af teologiske professorer, og vist også af de øvrige professorer ved Universitetet dengang.

Erling Hammershaimb blev født 3. marts 1904 i Aalborg som søn af overretssagfører, forsikringsdirektør Hjalmar Hammershaimb og Margrethe Kerstens. Slægten og navnet stammer fra Bøhmen, og en forfader indvandrede til Danmark i 1675 og blev kongelig udnævnt »Landmaaler Capitaine«. De fleste i slægten har været embedsmænd, flere af dem på Færøerne (hvorfor mange har troet, at navnet »Hammershaimb« er færøsk; men det er altså bøhmisk).

Disse oplysninger har jeg fra Hammershaimbs selvbiografi i Ordenskapitlet, som jeg har fået adgang til med fru Hammershaimbs tilladelse. Her fortæller han også om sine første år i Aalborg. Hvor glad han var for årene i under- og mellemskolen, og hvordan gymnasieårene blev en skuffelse.

Til gengæld nærrede han store forventninger til universitetsstudiet i København, hvor han efter nogen betænkning valgte teologien. Han blev hurtigt indfanget af Johs. Pedersens undervisning i hebraisk. Johs. Pedersen havde netop forladt det teologiske fakultet og var blevet Buhls efterfølger som professor i semitisk filologi – den samme bevægelse fra teologi til semitistik, som Hammershaimb skulle foretage 40 år senere. Det betød, at Johs. Pedersen selv havde undervisningen i hebraisk, og han vakte interessen for

Det gamle Testamente og for den semitiske baggrund for det gamle Israel. Hammershaimb gjorde studiet igennem mest ud af faget gammeltestamentlig eksegese og fik et nært forhold til professoren i faget, J.C. Jacobsen. En anden teologisk professor, der fik betydning for Hammershaimb var – ejendommeligt nok – den noget følelsesprægede Eduard Geismar.

Efter embedseksamen 1928 havde Hammershaimb ikke lyst til at blive præst, men tog på en længere »dannelsesrejse« i de europæiske hovedlande. Og så blev han 2-3 år huslærer på den fynske herregård Langesø, hvor han fik tid til at efterforske og skrive sin slægts historie, et arbejde som aldrig er blevet publiceret.

I 1931 kom Hammershaimb tilbage til København, boede på Borchs Kollegium og læste til magisterkonferens i Semitisk Filologi. Lærerne var fremfor alt Johs. Pedersen, men også O.E. Ravn i akkadisk og Johannes Østrup i arabisk. Prøven blev aflagt 1936 med hovedfag i hebraisk og bifag i aramæisk og arabisk.

Hammershaimb manuducerede i disse år teologer for 80 øre i timen pr. elev. Og hvis jeg, sagde han, begyndte med tre elever, og der så måske faldt én fra, og man iøvrigt tager i betragtning, at jeg skulle forberede mig til hver time, blev det en beskedent timeløn.

Det var hos Johs. Pedersen, at Hammershaimb i årene efter konferensen var assistent i hebraisk, og samtidig havde han timerne i nytestamentlig græsk hos teologerne. Det var slidsomme og fattige år. Hammershaimb har selv fortalt, hvordan holdene i hebraisk voksede, og timerne måtte dubleres; men Johs. Pedersen mente ikke, der var grund til at han skulle have honorar for dubleringstimerne; det var jo blot en gentagelse af allerede given undervisning.

Alligevel lykkedes det Hammershaimb i disse travle år at få udarbejdet disputatsen, *Das Verbum im Dialekt von Ras Schamra*, som blev forsvaret for den filosofiske doktorgrad den 16. oktober 1941. Den lange undertitel fortæller en del om, hvad bogen indeholder: *Eine morphologische und syntaktische Untersuchung des Verbuns in den alphabetischen Keilschrifttexten aus dem alten Ugarit*. Det drejer sig altså om en undersøgelse af verbets former og dets syntaks i et sprog, der stammer fra det gamle Ugarit, som lå på Syriens kyst over for Kypren. Yderligere får vi at vide, at det drejer sig om tekster, der er affattet på et sprog, der skrives med kileskrift, men at kilerne er brugt til at forme en alfabetskrift.

Da Hammershaimb nogle måneder efter disputatsen tiltrådte

som docent i gammeltestamentlig eksegesi i Aarhus, holdt han en tiltrædelsesforelæsning (trykt 1942 i Gads danske Magasin, hvor han i en noget mere populær form beretter om Ugaritteksterne: i 1928 stødte en pløjende bonde på et gravkammer, og fra 1929 udgravede franske arkæologer den nærliggende ruinhøj (Ras Shamra, Fennikel-højen). Her var man heldigere, end man har lov at være: efter kun fem dages udgravning ramte man lige ned i tempel-arkivet. Store mængder af lertavler med kileskrift kom for dagen, og allerede et år efter havde man fundet ud af, at man stod over for byen Ugarit, som man kendte fra omtale i akkadiske og hittitiske tekster fra 2. årtusind f.Kr. Yderligere blev det klart, at teksterne var affattet på et semitisk sprog, eller snarere en dialekt, som havde været anvendt i et begrænset område i Nordsyrien, hvor man havde simplificeret den akkadiske kileskrift til et alfabet.

Ved udgravningerne i Mesopotamien helt tilbage i forrige århundrede havde man fundet titusinder af tekster. Men langt de fleste var handelsdokumenter. Her var man heldigere; det var jo tempelarkivet, man var truffet på, og her fandt man store mængder af religiøse tekster.

I løbet af 30'erne foregik der en omfattende forskning i de nyfundne tekster. Ikke mindst var de interessante, fordi de religiøse tekster stammede fra den kana'anæiske Ba'alreligion, som man hidtil kun kendte fra Det gamle Testaments polemik mod Palæstinas før-israelitiske religion. I Danmark havde Johs. Pedersen og teologen Flemming Hvidberg allerede skrevet større afhandlinger om teksternes indhold; men en dybtgående analyse af sprogets art og placering inden for den semitiske sproggruppe savnedes. Det var denne opgave, Hammershaimb stillede sig, idet han begrænsede sig til verbalsystemet.

Det var et pionérarbejde, der kunne fremlægges i 1941. Der var i 30'erne delte meninger om vurderingen af den ugaritiske dialekt; nogle (Hans Bauer i Halle, der var den første, der i 1930 dechiffrede det ugaritiske alfabet, og Albrecht Goetze fra Yale) ville – ikke mindst når det gælder verbalsystemet – mene, at ugaritisk står østesemitisk (akkadisk) nærmest. Det hænger dels sammen med tempusforholdene, og dels med, at den hyppigste kausativform i ugaritisk er *shaf'el*, som er kausativ-formen i akkadisk.

Heroverfor vil Hammershaimb vise, at ugaritisk helt og ganske hører hjemme i det nordvestsemitiske, at det står hebraisk nær-

mest både morfologisk og syntaktisk, og at det bedst kan betegnes som old-hebraisk eller i hvert fald old-kana'anæisk. Han foretager en nøje gennemgang af alle de tekster, der var publiceret i løbet af 30'erne, foretager en statistisk optælling af verbalformer. Han kortlægger verbalsystemets former og redegør for tempusproblemet, hvor han anvender aspekt-synspunktet.

Hammershaimb viser – når det specielt gælder de akkadisk-lignende kausativ-former – at der nok er flere *shaf'el*-former (55) og færre *hif'il*-former, som de kendes på hebraisk (25). Dette forhold, siger Hammershaimb, kan hænge sammen med en vis påvirkning fra østsemitisk. Men analysen af de øvrige former overbeviser om, at det ugaritiske verbalsystem som sådant står hebraisk nærmest. De forskelle, der er mellem ugaritisk og hebraisk, skyldes tidsafstanden: ugaritisk hører hjemme omkr. år 1400 f. Kr., mens de ældste hebraiske tekster er mere end 500 år yngre.

Med denne afhandling placerede Hammershaimb sig i forreste række blandt Ugarit-forskerne, som i det store og hele accepterede hans resultater. Og samtidig stod han som en af de lovende semitiske filologer i Skandinavien. Det kan siges med det samme, at Hammershaimbs fordybelse i de ugaritiske tekster – ikke blot grammatisk, men også indholdsmæssigt – fik den største betydning for hans senere arbejde med de gammeltestamentlige tekster. Det skal jeg vende tilbage til.

Eksistensmulighederne var stadig beskedne. Man spinder ikke guld på at skrive én disputats; men den åbner nogle døre. I Aarhus havde der op gennem 30'erne været en teologisk præliminær-undervisning, til dels privat arrangeret. I 1938 foretog man et afgørende skridt mod dannelsen af et teologisk fakultet, idet man under det humanistiske fakultet ansatte en docent i hebraisk (teologen, senere arkæologen og orientlisten Harald Ingholt) og en professor i nytestamentlig eksegesis (Johannes Munck). Da Ingholt ved krigens begyndelse tog sin afsked og flyttede til USA, omdannede man hans stilling til et docentur i gammeltestamentlig eksegesis og slog stillinger op i kirkehistorie og systematisk teologi.

1. februar 1942 overtog Hammershaimb Ingholts stilling. Foreløbig var der altså kun Munck og Hammershaimb, men med de to opslåede professorater i sigte følte man sig som et helt kompagni og skred til handling.

Der hviler et mytisk skær over fakultetets tilblivelse, og hand-

lingsforløbet er typisk for pionertiden. Hammershaimb fortalte selv om det: hvorledes han i den hårde isvinter ikke kunne komme over Storebælt, men fløj til flyvepladsen i Ry i slutningen af januar og fra den 1. februar fik løn som docent (knap 500 kr. om måneden – dog et fremskridt fra de beskedne assistentlønninger i København). »Den 4. februar kom jeg hjem til Johannes Munck, og sammen besluttede vi at oprette det teologiske fakultet. Ingen kunne belære os om, hvorledes man skulle gøre dette, men vi fandt ud af, at det vigtigste måtte være at anskaffe en protokol og begynde at skrive i den. Og vi sørgede desuden for at sætte presse på. Det humanistiske fakultet stillede sig meget forstående over for de to udbrydere, og ministeriet fulgte efter med anerkendelse af det skete«.

Hammershaimbs beretning om den første tid (oprindeligt et foredrag fra 1976) er optrykt i fakultetets jubilæumsskrift fra 1992, side 96-111, og en facsimile af den første side i protokollen er givet på bogens perm: »*Det første Møde den 4. februar 1942*. Docent, dr.phil. E. Hammershaimb og Professor, dr.theol. J. Munck holdt Møde i Teologisk Haandbibliotek Kl. 11 og konstituerede sig som Det teologiske Fakultet ved Aarhus Universitet. Man enedes om, at Professor Munck skulde fungere som Dekan indtil Sommeren. Alle de for det nye Fakultet foreliggende Spørgsmaal, specielt de to bevilgede Professorater, blev derefter drøftede. (sign.) Johannes Munck«.

De to andre stillinger blev lidt senere besat med kirkehistorikeren P.G. Lindhardt og systematikeren K.E. Løgstrup, og i 1945, da Regin Prenter dukkede frem (han havde været under jorden), blev han udnævnt i dogmatik. Samtidig blev Hammershaimbs docentur omdannet til et professorat, og man havde så et teologisk fakultet med professorater i de fem klassiske fag.

I 1946 giftede Hammershaimb sig med bibliotekar Ida Breum, og tre børn voksede op i hjemmet i Aarhus.

I mere end 20 år – frem til 1963, da han overtog det nyoprettede professorat i Semitisk Filologi ved det humanistiske fakultet i Aarhus – var Hammershaimb professor i gammeltestamentlig eksegeese. Det blev travle år med opbygningen af bibliotek og undervisning. Hammershaimb blev en central kraft i fakultetet, hans administrative evner blev taget i brug, og samtidig fik han tid til at frem-

bringe en stor videnskabelig og pædagogisk produktion. Hammershaimbs forfatterskab falder i tre grupper:

- 1) Ugaritisk samt semitisk epigrafik i almindelighed (arabiske, aramæiske og hebraiske indskrifter)
- 2) de gammeltestamentlige profetskrifter og den gammeltestamentlige teksthistorie
- 3) den senere jødiske litteratur (Pseudepigraferne).

Hammershaimb var et irenisk menneske. Men det varede ikke længe, før han kom i vinden. Han skrev et afsnit i *Haandbog i Kristendomskundskab* (1942), et bestillingsarbejde, som han næppe har lagt sin sjæl synderligt i. Det var en ganske traditionel opgave, han havde fået. Han udarbejdede en slags gammeltestamentlig litteraturhistorie, hvor han analyserede de enkelte gammeltestamentlige skrifter, redegjorde for deres tilblivelse, litterære udvikling etc. – på ganske samme måde som teologerne har gjort det i de sidste 200 år. Af en eller anden grund følte Indre Missions formand, Christian Bartholdy, sig kaldet til at angribe universitetsteologien, og han kastede sig over Hammershaimb. Han mente, at Hammershaimbs nøgterne vurdering af Det gamle Testaments litterære tilblivelse – med påvisning af de mange omredigeringer, ændringer og tilføjelser i tidens løb – skadede Biblens autoritet. Bartholdy sagde, at Hammershaimb måtte have studeret i »Djævelens stude-rekammer«!

Det var først senere, da Lindhardt havde analyseret vækkelsesbevægelserne sociologisk (de rige blev grundtvigianere, de fattige blev indremissionske, for at sige det meget kort), at Bartholdy kaldte det teologiske fakultet i Aarhus for »en røverkule«. Men det var altså Hammershaimb, der først måtte stå for skud. Det kunne ikke falde ham ind at svare på et sådant angreb. Han siger selv i sin ordensbiografi: »Angrebet lod mig fuldstændig kold, og jeg overlod gerne arenaen til mere kampivrige. Jeg har så vel ved denne som senere lejligheder undgået offentlig polemik og praktisk talt enhver form for avisskriverier«. Så vist ikke af mangel på mod; Hammershaimb har syntes, at angrebet var under lavmålet, hvad det også var.

Men ellers havde han nogle gode år i fakultetet. Nærmest stod han den jævnaldrende Johannes Munck. De var begge stærke personligheder, men på helt forskellig måde. Munck er blevet vurde-

ret meget forskelligt, men jeg synes egentlig, Prenter karakteriserer ham meget præcist i et interview i det omtalte jubilæumsskrift: »Munck var en meget bestemt mand og meget – hvad skal jeg kalde det? – meget regerende i den forstand, at han lagde ting til rette, så de gik, som han gerne ville have det« (s. 140). Lindhardt siger i sine erindringer, at det var helt forkert, når studenterne kunne få den opfattelse, at Munck »regerede« med Hammershaimb. »I virkeligheden var Hammershaimb den stærkeste; han dæmpede Munck ned og holdt ham i skøderne, når lejlighedsvis lidenskaben overvældede begavelsen, og før der skete noget uopretteligt ... kraftfeltet lå hos Hammershaimb, og han var den der så nogenlunde holdt sammen på tingene« (s. 92). Det er givet rigtigt. Alle respekterede Hammershaimb, hvordan end fronterne i fakultetet gik – og der var mange fronter og modsætninger. Hans retsindighed og sunde dømmekraft var hans styrke i alle forhold.

Hammershaimbs produktion i de første år i Aarhus er dels bestemt af de pædagogiske krav og dels af den indsigt, han med disputatsarbejdet havde fået i den før-israelitiske, kana'anæiske religion. Han skrev i 1946 en kommentar til en af de små profeter i GT – *Amosbogen fortolket*, og den er kommet i adskillige oplag og senere på engelsk. Den er pædagogisk forbilledlig og har hjulpet utallige studerende som en indføring i den profetiske litteratur og det ingenlunde lette hebraisk, som disse skrifter repræsenterer. Den er elementær i ordets bedste forstand. Hammershaimb var ikke bange for at meddele ting, som andre kommentatorer føler sig hævet over; men han kunne samtidig fastholde hovedlinjer og grundsynspunkter i denne klassiske hebraiske litteratur.

Ringens blev sluttet, idet Hammershaimb 40 år senere – som firsårig emeritus – skrev en lignende kommentar: *Femten gammeltestamentlige salmer* (1984). Den har de samme kvaliteter som Amoskommentaren. Det gælder også den filologiske kommentar: *Genesis. En sproglig analyse* (1957), som stadig er et uundværligt hjælpemiddel for enhver teologisk student.

Straks i årene efter krigen skrev Hammershaimb en artikel, som er blevet en klassiker i faget. Den handlede om problemer i Esajas bogens kapitel 7, *Immanuelstegnet* hed den, og den tager udgangspunkt i den berømte sætning, som i det Nye Testamente bliver opfattet som en forudsigelse af jomfrufødslen: »Se, den unge kvinde bliver frugtsommelig og føder en søn, og hun kalder ham Imma-

nuel«. Hammershaimb mener for det første – hvad teologerne længe havde været enige om – at Esajas med sætningen hentyder til bestemte forhold i sin egen samtid i det 8. årh. f. Kr. Men det nye i Hammershaimbs artikel er påvisningen af en forbindelse fra Esajasteksten tilbage til Ugaritteksterne, som er mindst 600-700 år ældre. Hammershaimb påviser, at profeten bringer et citat fra den israelitiske kongekult, som udtrykker et løfte om Davidsdynastiets beståen. Dette citat har sin næsten ordrette modsvarighed i en af de ugaritiske tekster, »Se, den unge kvinde føder en søn«, lige som den berømte sætning i Esajas 9, »Et barn er født os, en søn er os givet«, har sin modsvarighed i en anden tekst fra Ugarit. I begge tilfælde stammer teksterne fra kongekulten. Der er altså en tæt forbindelse mellem den israelitiske kongekult i Jerusalem og den tidligere kana'anæiske kongekult. Et forhold som ikke kan forundre nogen, når man erkender, at David ved sin erobring af Jerusalem formentlig overtog den kana'anæiske kult, således at de kana'anæiske guder er blevet dyrket ved siden af Israels gud Jahve.

En af Hammershaimbs betydeligste afhandlinger er kongresforedraget fra 1959, *On the Ethics of the Old Testament Prophets*. Også her kan han på værdifuld måde anvende sine indsigter i det ugaritiske. Profeterne anklager ellers voldsomt israeliterne for at lade sig påvirke af den kana'anæiske kultur og religion. Men i virkeligheden har de i deres etiske forkyndelse overtaget meget fra kana'anæerne. Kravet om at tage sig af de svage i samfundet udtrykkes fx hos Esajas i formlen: »Hjælp den undertrykte, skaf den faderløse ret, før enkens sag!« (Es. 1,17). Præcis de samme krav stilles til de kana'anæiske konger i Ugarit. De israelitiske profeter viderefører en gammel kana'anæisk retstradition.

Sammen med flere andre afhandlinger er de to nævnte genoptrykt i *Some Aspects of Old Testament Prophecy from Isaiah to Malachi* fra 1966. Man får her et godt indtryk af Hammershaimb som gammeltestamentlig forsker: discipelforholdet til Johs. Pedersen og til den norske teolog Sigmund Mowinckel er tydeligt, og Hammershaimb fremhæver det selv i den nævnte forelæsning fra 1976, som blev trykt i fakultetets jubilæumsbind 1992. Forsåvidt tilhører Hammershaimb den skandinaviske skole, med den stærke fremhævelse af den kultiske baggrund for de gammeltestamentlige teksters tilblivelse, af kongekulten etc. Men han står alligevel meget selvstændigt i den skandinaviske forskningstradition. Selv om han havde en

æresdoktorgrad fra det teologiske fakultet i Uppsala, havde han kun hovedrysten til overs for svenskernes excesser. Artiklen *History and Cult in the Old Testament* (Albright-festskriftet 1971) viser noget om hans metodiske overvejelser: israelitens opfattelse af sin egen historie som historien om Jahves førelse af sit folk bliver udtrykt i myten, som igen er uløseligt forbundet med kulten, for så vidt som de store religiøse fester forstås som fester, der mindes afgørende begivenheder i folkets historie (den kana'anæiske, agrare påskefest bliver hos israeliterne en mindefest for udfrielsen af Ægypten etc.). Historien er det overordnede i den israelitiske bevidsthed i forhold til myten og kulten.

Indskriftstudier fascinerede tydeligt nok altid Hammershaimb. Formentlig har pionerarbejdet med Ugaritteksterne, som han studerede lige så hurtigt, som de blev trukket op af jorden (der blev fundet og publiceret tekster op igennem 30'erne og i efterkrigsårene), givet ham lyst til den slags arbejde. Han skrev igennem årene artikler om alle de større tekstfund i Palæstina og nabolandene: de aramæiske Elefantine- og Hermopolis-papyri, de hebraiske Lakish-breve, den aramæiske Deir Alla-indskrift, og de hebraiske Qumran-tekster. I 1958 var han epigraf ved Carlsbergfondets udgravninger i Tell es-Sūkās i Syrien. Iøvrigt foretog han adskillige studierejser til Den nære Orient gennem årene: i 1948 var han i Ægypten, Libanon og Syrien, og i 1953-54 i Jordan og Israel.

På det arabiske felt havde Hammershaimb ansvaret for de middelalderlige indskrifter og de arabiske mønter fundet ved Carlsbergfondets udgravninger i Hāma i Syrien. *Les inscriptions sur verres et poteries* kom i Hāma IV, 2 i 1957. Men ikke mindst arbejdet med mønterne var omfattende og tidrøvende. Han begyndte allerede i 1930'erne, og publikationen kom først i 1969: *Monnaies islamiques* (Hāma IV,3). Der er intet forhold mellem de ret få sider i den store Hāma-publikation og så det arbejde, der ligger bagved.

I denne forbindelse vil det være rimeligt at nævne Hammershaimbs sidste arabiske arbejde: bogen *Ibn Khaldun, arabisk historisk skriver og statsmand* – på én gang en monografi om Ibn Khaldun og en oversættelse af store afsnit fra Ibn Khalduns Indledning til historieværket, hvor denne senmiddelalderlige araber fremsætter sit syn på historieskrivning, på sociale og økonomiske problemer etc. Den kom i 1982, da Hammershaimb var nær de 80.

I 1953 afholdtes den internationale kongres for gammeltestamentlige studier i København. Her var det Hammershaimb, der som en af initiativtagerne stod op og foreslog et stort internationalt udgiverarbejde: den syriske oversættelse af Det gamle Testamente (Peshitta), et værk, som stadig er under udgivelse hos Brill i Leiden. Dette store projekt med det komplicerede tekstkritiske arbejde deltog Hammershaimb selv i, og i 1976 udgav han i samarbejde med Hans Gottlieb Kongebøgerne. I mange år var han iøvrigt medredaktør af det internationale tidsskrift »Vetus Testamentum«, som også kommer hos Brill.

Sammen med andre Aarhus-teologer tog Hammershaimb initiativet til den første skandinaviske oversættelse af De gammeltestamentlige Pseudepigrapher – altså de jødiske skrifter fra århundrederne omkring Kristi tid, som blev til blandt jøderne i og uden for Palæstina, men nu kun er bevaret på forskellige sprog (syrisk, græsk, latin, old-slavisk, ætiopisk, armenisk etc.). Værket kom i to bind mellem 1953 og 1976 og er på næsten 1000 sider med indledninger og kommenterende noter. Hammershaimb stod selv for knap en tredjedel af værket og måtte oversætte og kommentere skrifter på ætiopisk, græsk, latin og old-slavisk. I alle disse arbejder (Peshitta, Pseudepigrapher, Hāma etc.) fornemmer man, hvorledes Hammershaimb drog nytte af sin solide filologiske skoling; han beherskede de sprog, han beskæftigede sig med, og ovenikøbet lærte han sig old-slavisk for at kunne klare de jødiske tekster, der kun er bevaret på dette sprog.

I de tyve år Hammershaimb var professor i gammeltestamentlig eksegese, påtog han sig stadig undervisning i de forskellige semitiske sprog. Det var derfor helt naturligt, at det humanistiske fakultet i Aarhus i 1963, da man fik oprettet en lærerstol i Semitisk Filologi, hentede Hammershaimb over til posten. Han lagde de næste år et stort arbejde i at opbygge et semitisk bibliotek og skabe en undervisningstradition. Jeg tror, Hammershaimb var glad for årene i det teologiske fakultet, men jeg tror, det var en endnu større glæde for ham at få lov at opbygge det fag, der stod hans hjerte så nær.

I 1966 blev Hammershaimb indvalgt i Videnskabernes Selskab. Han har haft sæde i forskellige kommissioner gennem årene, og han gav i 1968 meddelelsen »Om det aramaiske sprogs udvikling«

og i 1976 »Ibn Khaldun (1332-1406). Træk af en arabisk historie-skrivers liv og virke«. Han skrev mindetalen over Johs. Pedersen (Oversigten 1978-79, side 77-106). I 1973 modtog Hammershaimb den teologiske æresdoktorgrad ved Uppsala Universitet, og i 1968 blev han kommandør af Dannebrog.

Gennem årene havde man gjort brug af Hammershaimbs uomtvistelige administrative evner. Han sad en halv snes år i det dengang nyoprettede Statens almindelige Videnskabsfond (Forskningsrådet), var en del år formand for Aarhus Universitets Stipendiebestyrelse, medlem af bestyrelserne for Palæstinafondet, Hans Tausens Fond etc.

Netop da Hammershaimb skulle flytte over til sit nye institut, blev han rektor for Aarhus Universitet. Han havde allerede været prorektor i årene 1961-63 og blev nu rektor i to perioder, 1963-67. Hammershaimb var omtrent 60, da han tiltrådte rektoratet, og han indrømmede, at det sled hårdt på ham. Der stilledes store krav til den, der skulle lede universitetet i de år, men Hammershaimb nød stor respekt som rektor; hans dømmekraft var usædvanlig sikker, og han indgød dem, han skulle forhandle med, tillid – både på universitetet og hos kommunale og statslige myndigheder i Aarhus og København. Han sad i flere udvalg (Planlægningsrådet for de højere Uddannelser og Universitetsadministrationsudvalget) og måtte foretage utallige rejser til København. Det var netop de år, universitetet voksede voldsomt, og der krævedes et godt overblik og en sikker hånd af den, der havde ansvaret for udbygningen af universitetet. Hammershaimb har en ikke ringe del af æren for, at Aarhus Universitet stod velrustet – ikke mindst bygningsmæssigt – til at møde de vanskeligere år i 70'erne.

Jeg begyndte med at sige, at Hammershaimb tilhørte den første generation af professorer ved Aarhus Universitet. Når jeg til sidst gerne vil prøve at karakterisere Hammershaimb nærmere, skal man gøre sig klart, at han på mange måder tilhørte en tid, som efterhånden er blevet os fjern. Mange ville nok opfatte ham som reserveret, og vi yngre kolleger ville – uanset hvor meget vi holdt af ham – have følt det meget akavet at være dus med ham. Det lå slet ikke for. Jeg tror, han var dus med ret få mennesker. Men det umiddelbare indtryk af reservation skulle man ikke tage fejl af.

Når man var sammen med Hammershaimb, fornemmede man hurtigt det, man i gamle dage kaldte den bundne varme i hans væsen. Han var meget nærværende, når man talte med ham, og han lyste tit op i sit charmerende smil, ikke mindst når man kom ind på de nære ting som familien og haven. Jeg har allerede nævnt det venlige og tillidvækkende i hans karakter og i hans måde at begegne andre på. Det gav en tryghedsfornemmelse, som var befordrende for godt kollegaskab.

Hammershaimb stillede store krav i det faglige, og studenterne havde respekt for hans stilfærdige myndighed. Han kunne godt blive irriteret over slendrian, og jeg husker, at han var vred, da han havde eksamineret og dumpet en studerende, som kun altfor tydeligt var gået op på chance og var totalt uforberedt på det spørgsmål, han fik. Sådan kunne man ikke behandle universitetet og universitetets lærere, syntes Hammershaimb. Ellers var han en meget venlig eksaminator, og kunne vente på et svar med en tålmodighed, som ikke alle eksaminatorer besidder. Ved en eksamination til den hebraiske sprogrprøve, hvor jeg var censor, havde vi en student oppe, og Hammershaimb prøvede at få ham til at sige noget om en meget karakteristisk gruppe af nominer, som de fleste ellers kan huske. Studenten åbenbarede en afgrund af uvidenhed om disse såkaldte segolater, og da vi endelig kom til vejs ende med formerne, var det med ægte forundring og helt uden sarkasme, at Hammershaimb venligt spurgte: »Det havde De måske aldrig hørt om før?«

Hammershaimb har betydet meget for Aarhus Universitet, for faget gammeltestamentlig eksegesi og for den semitiske filologi. Og han har betydet meget for de fagfæller og kolleger, han kom i berøring med. Han var et beskedent menneske. Da Det teologiske Fakultet fejrede 50-års jubilæet i 1992, var han som sagt den eneste af de oprindelige professorer, der var med. Da vi kom ud i forhallen efter taler og festivitas, sagde Hammershaimb: »Jeg synes næsten, jeg blev nævnt for mange gange«.

Vi behøver ikke at rejse os for at mindes professor Hammershaimb. Vi, der har kendt ham, glemmer ham ikke.